

The study of heuristic methods for solving complex and problematic situations in the pedagogical process

Nilufar BURIYEVA¹

Karshi State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

15 January 2021

Accepted 20 February 2021

Available online

7 March 2021

ABSTRACT

The analysis of difficult and problem situations arising up in a pedagogical process is presented in this article and the modern, heuristic methods of their overcoming, examples of problem situations, are presented.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Keywords:

Problem
Situation
Heuristics
Brainstorming
Inversion
Method
Process.

Pedagogik jarayonda vujudga keladigan murakkab va muammoli vaziyatlarni yechishning evristik usullari tadqiqi

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

Muammo
Vaziyat
Evristika
Aqliy hujum
Inversiya
G'oya, usul
Jarayon

Ushbu maqolada pedagogik jarayonda vujudga keladigan murakkab va muammoli vaziyatlarni tahlili va ularni bartaraf etishning zamонави, evristik usullari, muammoli vaziyatlarga misollar keltirib o'tilgan.

¹ Lecturer of the Department of Preschool Education, Karshi State University, Karshi, Uzbekistan
E-mail: sharopovr@bk.ru

Изучение эвристических методов решения сложных и проблемных ситуаций в педагогическом процессе

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Проблема
Ситуация
Эвристика
Мозговой штурм
Инверсия
Метод

В данной статье представлен анализ сложных и проблемных ситуаций, возникающих в педагогическом процессе и представлены современные, эвристические методы их преодоления, примеры проблемных ситуаций.

Bizga ma'lumki, ba'zan pedagogik faoliyatda murakkab va muammoli vaziyatlar tez-tez uchrab turadi. Bu vaziyatlar o'z navbatida pedagogning ruhiy va fiziologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, pedagogik jarayon samaradorligiga putur yetkazadi.

Kuzatishlarga ko'ra murakkab va muammoli vaziyatlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ko'pincha, muammolar natijasida murakkab vaziyatlar paydo bo'ladi [1-4]. Xo'sh muammo o'zi nima? Muammo-bu aslida jumboq va tezda hal etilishi lozim bo'lgan masaladir. Muammolarni ijtimoiy hayotning barcha sohalarida uchratish mumkin. Hattoki, muammolar ko'lami va shiddatiga ko'ra global muammolar toifasiga aylanib boradi. Shu bilan birga, shunday muammolar ham borki, u kichik va ahamiyatsiz bo'lib ko'rinsa-da aslida katta muammolarning kelib chiqishiga sabab bo'ladi [5-9]. Jumladan, kishilar o'rtasidagi munosabatlardagi muammolarni oladigan bo'lsak, ular oila, mahalla va jamiyatni parokandalikkha olib kelishi mumkin. Shuning uchun har qanday muammoni hoh u katta bo'ladimi, kichik uni tezda yechimini topish zarar bo'ladi.

Bizning maqsadimiz esa bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatda uchraydigan muammo, murakkab vaziyat va qiyinchiliklardan chiqib ketishning samarali yo'l va usullarini o'rgatishdan iboratdir. Bizningcha bu borada qo'yidagi evristik usullar muammoli vaziyatlarni tez va oson yengishga yordam berib, aynan ular yordamida bo'lajak tarbiyachilar pedagogik jarayonda samarali faoliyat olib borishga o'rganib boradi [10-14].

Evristik usullardan biri - bu aqliy hujum hisoblanadi. Aqliy hujum - bu g'oyalarni birgalikda ishlab chiqarish usuli. U munozara va tahlilni haqiqiy o'qitish muhitida bir guruh o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar yoki o'quvchilar bilan taqlid qilingan sharoitda olib boriladigan pedagogik muammolarni hal qilishda qo'llanilishi mumkin. Ma'lum bir vaqtida yuzaga kelgan pedagogik vaziyatni hal qilish uchun ma'lum bir o'qituvchi undan foydalana olmasligi aniq, faqat ushbu metoddan hozirgi pedagogik vaziyatni keyingi tahlil qilish va uni hal qilish bo'yicha yakuniy qarorni qabul qilish jarayonida foydalanish hamkasblar va talabalar bilan jamoaviy muhokamalar jarayonida aniqlangan qarama-qarshiliklar haqiqiyidir.

Misol: Aqliy hujumning turli shakllari mavjud. Masalan, guruhda quyidagi ssenariysi bo'yicha ishbilarmonlik o'yini shaklida aqliy hujum qilishimiz mumkin.

1. O'quv guruhi (18-21 talaba) to'rtta kichik guruhga bo'lingan:
 - g'oyalarni shakllantirish guruhi (10 talaba);
 - tavsiya etilgan g'oyalarni tanqidiy tahlil qilish guruhi (3-4 talaba);
 - tanqid qilingan g'oyalarni himoya qilish guruhi (3-4 talaba);
 - taklif qilingan g'oyalarni baholash guruhi (2-3 talaba).
2. Barcha ilgari surilgan fikrlarni yozib olish uchun kotib tanlanadi.

3. G'oyalarni yaratish bosqichi. Ushbu bosqichda ilgari surilgan g'oyalarni har qanday tanqid qilishga mutlaqo taqiq e'lon qilinadi (kinoya, masxara, har qanday shaklda shubha bildirish taqiqlanadi).

4. G'oyalarni tanqid qilish bosqichi. Himoyaning har qanday shakli taqiqlanadi. Taklif etilayotgan g'oya muallifining o'zi uning kamchiliklari to'g'risida o'z fikrini bildirishi mumkin.

5. Eng original va samarali g'oyalar tanlanadi; takliflar ularni ishlab chiqish, konkretlashtirish va amaliy amalga oshirish foydasiga qilingan.

Evristik savollar usuli, shuningdek asosiy savollar usuli sifatida ham tanilgan bo'lib, uning paydo bo'lishiga mashhur qadimgi yunon mutafakkiri Suqrot sababdir. Talabalarga pedagogik vaziyatlarni hal qilishni o'rgatadigan o'qituvchiga ham, o'zi oldida ichki pedagogik vaziyat yoki vazifa bilan bog'liq holda ichki dialog olib boradigan o'qituvchiga ham taklif qilinishi mumkin. Shubhasiz, evristik savol fikrni rag'batlantirishi kerak, ammo echim uchun g'oyani taklif qilmasligi kerak, shuning uchun u minimal ma'lumotni o'z ichiga olishi kerak. Savol berishda muammo darajasini bosqichma-bosqich pasaytirish zarur. Shu bilan birga, savollarning o'zi mantiqiy ravishda bir-biriga bog'langan, qiziqarli tarzda qo'yilgan bo'lishi kerak, mantiqiy va intuitiv fikrlash protseduralarini rag'batlantirishi, muammoga yangi, kutilmagan ko'rinish berishi, uni hal qilish bosqichlarini ta'kidlashi kerak.

Evristik savollar metodining afzalliklari talabalarda intuitivlikni rivojlantirish, pedagogik muammoni hal qilishning samarali usulini topishga undashdir [15-19]. Ushbu uslubning kamchiliklari va cheklovlarini uning o'ziga xos g'oyalarni topishga imkon bermasligi va boshqa evristik usullar singari pedagogik vaziyatni hal qilishda mutlaq muvaffaqiyatni kafolatlamasligi bilan bog'liq.

Inversiya usuli - muammoni yangi kutilmagan yo'nalishlarda, aksariyat hollarda an'anaviy qarashlar va e'tiqodlarga zid bo'lgan holda echim topishga qaratilgan usul hisoblanadi. Pedagogik vaziyatni ushbu usul bilan hal qilishda tahlil va sintez kabi qarama-qarshi fikrlash protseduralaridan foydalanish kerak bo'ladi. Agar biz tanlagan tartibda muammoni hal qila olmasak, uni teskari tartibda hal qilishga harakat qilishimiz lozim.

Shunday qilib, o'qituvchi yangi materialni tushuntirayotganda, talalarning birida o'zini karikaturasini (parodiya holati) payqadi. Uning birinchi ongsiz reaktsiyasi istehzoliga nafratlanish va jazolash edi. Biroq, uning salbiy his-tuyg'ularini o'zlashtirgan holda, o'qituvchi vaziyatning rivojlanishini nazorat qila oldi va inversiya usulidan foydalana oldi. U xayolga kelgan birinchi qarorga mutlaqo teskari bo'lgan qaror qabul qildi va talabani namoyish etilgan hazil va badiiy qobiliyat uchun maqtadi.

Inversiya usuli talalar tafakkurining dialektikasini rivojlantirishga, umidsiz ko'rindigan pedagogik vaziyatdan nostandard yo'l topishga imkon beradi. Bu o'qituvchidan ijodiy qobiliyatlarni, kasbiy bilimlarni va ijodiy faoliyat tajribasini rivojlantirishning etarlicha yuqori darajasini talab qiladi.

Empatiya usuli (shaxsiy analogiya usuli). Empatiya - bu bir kishining shaxsini boshqasining shaxsiyati bilan identifikatsiyalash degan ma'noni anglatadi, unda bu kishi o'zini boshqasining holatiga ruhan qo'yishga harakat qiladi va go'yo uni his qiladi. Pedagogik amaliyotda bu shuni anglatadiki, o'qituvchi o'zini ma'lum talabalar yoki talabalar guruhi vakilining o'ziga xos maqsadlari bilan birlashtirgan shaxsiyat bilan tanishtiradi. Talabalar bilan ruhiy identifikatsiya qilish o'qituvchiga o'ziga xos pedagogik vaziyatda namoyon bo'lgan maqsadlarini, qiziqishlarini, intilishlarini yaxshiroq tushunishga va shunga mos ravishda yuzaga kelgan muammolarni yanada oqilona va

samarali hal qilishga imkon beradi. Ushbu usuldan foydalanish o'qituvchidan katta tasavvurni, tasavvurni, tasvirga kirish qobiliyatini talab qiladi, lekin ko'pincha bu faqat muammoni hal qilish g'oyasini olishga imkon beradi. Har bir o'qituvchi inversiya, hamdardlik usullarini individual ravishda va bevosita o'quvchilar bilan munosabatlarda muammolardan foydalanishi mumkin.

Umuman olganda redagogik vaziyatlarni (vazifalarni) hal qilishda evristik usullardan foydalanish pedagogik sezgi, pedagogik fikrlash va talablarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Evristik metodlar - bu pedagogik muammolarni hal qilishning nostandard usullarini maqsadli izlashga imkon beradigan muhim vositalardan biridir.

Evristik usullardan talabalarning o'quv-bilish faoliyatida yuzaga keladigan vaziyatlarni hal qilishda ham foydalanish mumkin. Ta'limga tashkil qilishda evristik yondashuv o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi munosabatlarning demokratik uslubini nazarda tutadi.

Shunday qilib, pedagogik vaziyatlarni yechishning evristik usullari o'qituvchi va talaba o'rtasidagi shaxslararo munosabatlar sohasida ham, o'quvchilar shaxsiyatining bilim sohasidagi ziddiyatlarni hal qilishda ham qo'llanilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Орипова, Н. Х., & Собирова, Н. З. (2013). Смысл и сущность понятия убеждения. *Science and world*, 45.
2. Khalilovna, O. N., Axmatjanovna, M. M., Kosimovich, N. U., & Botirovna, K. V. (2020). Main core and meaning of shaping professional faith. *Journal of Critical Reviews*, 7(2), 242-245.
3. Орипова, Н. Х., & Келдиярова, В. Б. (2018). Формирование образного мышления учеников начальных классов через интеграционное обучение. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (7), 43-45.
4. Ярманова, Ю. Б. (2015). Закономерности смыслообразования в процессе понимания. *Молодой ученый*, (6), 726-729.
5. Орипова, Н. Х., & Ашурова, С. Б. (2018). Современные методы формирования мировоззрения детей дошкольного возраста. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (7), 46-48.
6. Yarmanova, Y. B. (2020). Development of individuality in collective relations. *Theoretical & Applied Science*, (6), 577-580.
7. Орипова, Н. Х., & Ашурова, С. Б. (2018). Аспекты формирования мировоззрения детей дошкольного возраста. *Бюллетень науки и практики*, 4(2).
8. Yarmanova, Y. B. (2020). Aspects of personal qualities of preschoolers in public relations. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(1), 389-393.
9. Орипова, Н. Х., & Ёзиева, У. Л. (2016). Особенность педагогического процесса в воспитании у молодёжи общенациональных ценностей. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (2), 30-32.
10. Burievna, Y. Y. (2020). Foreign experience in the formation of personal qualities of preschool children in collective relations. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(6), 237-241.
11. Орипова, Н. Х., & Ражабова, Х. Х. (2015). Исторические источники воспитания преданности Родине. *Молодой ученый*, (6), 666-668.

12. Yarmanova, Y. B. (2019). Нравственные качества личности дошкольника в его собственном развитии. In *Методы и Механизмы Реализации Компетентностного Подхода в Психологии и Педагогике* (pp. 183-185).
13. Орирова, Н. Х., & Мухаммадиева, А. (2013). Способы обучения креативности детей дошкольного возраста. *Science and world*, 50.
14. Ярманова, Ю. Б. (2018). Дифференциальный подход к системе образования. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (1), 34-35.
15. Орирова, Н. Х., & Хайтова, Ю. С. (2016). Программа по воспитанию молодёжи в духе общенациональных ценностей. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (1), 47-49.
16. Khalilovna, O. N., Lutfullayevna, B. L., Kosimovich, N. U., & Yusupovna, R. M. (2020). Historical studies in the pedagogical training and ways to improve vocational training. *Journal of Critical Reviews*, 7(3), 274-277.
17. Орирова, Н. Х., & Джумаева, Х. (2017). Необходимость и актуальность проблемы защиты молодёжи от духовных угроз с помощью общенациональных ценностей. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (1), 42-44.
18. Ярманова, Ю. Б. (2017). Эффективность применение дидактических игр на уроках в начальных классах (на примере дидактического кроссворда). *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (4), 37-38.
19. Орирова, Н. Х., & Джумаева, Х. (2017). Глобализация-смысл и сущность. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (1), 45-47.